

УДК 316.776.33

DOI: 10.32403/978-966-322-528-9-2021-124-128

Олександра Зіненко

Науковий керівник: Емілія Огар

ВИСВІТЛЕННЯ ВРАЗЛИВИХ ГРУП У ЗМІ: ПІДРУЧНИКИ ТА ПОСІБНИКИ ДЛЯ ЖУРНАЛІСТІВ

Проаналізовані доступні сьогодні підручники та посібники для журналістів щодо висвітлення тем дискримінації. Виявлена доволі широка пропозиція джерел, які можна використовувати як на спеціалізованих університетських курсах, так і у професійній діяльності. Незважаючи на це, журналісти продовжують створювати дискримінаційні матеріали. На причинах такої ситуації зроблено особливий акцент.

Ключові слова: журналістика, дискримінація, редакційна політика, меншини, підручники та посібники.

Oleksandra Zinenko

Academic adviser: Emilia Ohar

DO NOT LOSE THE WAR FOR THE HISTORY: actualization of the publishing past for the sake of the publishing future

The article deals with available textbooks and manuals for journalists covering discrimination. A wide range of sources revealed that could be used both in specialized university courses and in professional activities. Despite this, journalists continue to create discriminatory materials. Special emphasis in this research is on the reasons for this situation.

Key words: journalism, discrimination, editorial policy, minorities, textbooks and manuals.

В Україні все активніше просувають європейські цінності та стандарти життя і на законодавчому, і на ментальному рівнях. ЗМІ як основний канал для пропагування нових стандартів відіграють чи не найважливішу роль у їх сприйнятті масами та «приживлення» у повсякденному житті. Нові тенденції передбачають включення в соціальне життя та медіапростір і вразливих груп, які все частіше стають героями медійних матеріалів. І хоча «останні тенденції [журналістики] вказують на необхідність дотримуватися стандартів «відповідальної журналістики» (responsible journalism) при висвітленні будь-яких подій чи провадженні будь-якої медійної діяльності» [2], журналісти нерідко допускають помилки у висвітленні вразливих груп, що принижує та знецінює героїв.

«Задля формування громадської думки щодо вимог відповідального медіавиробництва і споживання медіа виникає необхідність поєднання просвітництва з тематики прав людини та недискримінації із практикою медіаосвіти» [1]. На допомогу журналістам можуть прийти підручники та посібники щодо коректного висвітлення дражливих тем, починаючи від правильної лексики і закінчуючи можливими темами та законодавчими базами.

Чи не основним продуцентом таких матеріалів стали громадські організації. Не тільки посібники, але й їхні сайти можуть стати джерелом інформації про події спільноти, статистики та експертів. Всі підручники та посібники від ГО доступні в мережі, що значно спрощує їх використання.

ГО «Інсайт», яка працює над захистом ЛГБТ-людей, а також просвітою суспільства з питань гомосексуальності, створила Курс для журналістики «Як писати про ЛГБТ» у партнерстві з Article 19, Велика Британія.

Людям, які живуть з ВІЛ/СНІД, допомагає фонд Олени Пінчук, на сайті якого можна знайти окремий розділ для працівників медіасфери. Портал пропонує підручники та рекомендації, новини спільноти, контакти експертів для

коментарів тощо. «Посібник з висвітлення теми ВІЛ/СНІДУ» виданий у Києві 2005 року, але все ще не втратив актуальності в аспектах медійної роботи і містить основну інформацію за темою.

Журналісти все ще вчатья висвітлювати тему жінок, яка стала провідною серед тем вразливих груп. Порадник «Гендерна чутливість українських медій» ГО «Гендерний центр Волинської області» виданий у 2018 році за підтримки USAID. Він охоплює широкий спектр напрямів роботи журналістів: залучення жінок у професії загалом та як героїнь матеріалів зокрема, толерантної лексики, особливостей тем тощо. Одним з найпопулярніших у цій галузі став підручник «Гендер для медій» М. Маєрчик, О. Плахотнік, Г. Ярманової, який детально розкриває гендерні аспекти соціального життя, акцентуючи діяльність медіа.

Діти потребують особливого ставлення під час створення матеріалу, адже вони не можуть самотійно приймати рішення та нести повну відповідальність за свої слова. За підтримки ЮНІСЕФ у 2009 році видали «Медіа та права дитини. Посібник для журналістів, створений самими журналістами». Він наголошує на можливих ризиках у роботі з дітьми: злочинність, здоров'я, ідентичність тощо. ГО «Телекритика» 2016 року опублікувала спеціальний звіт «Діти в медіа: як висвітлювати й дотримуватися правил». Хоча звіт присвячений конкретній ситуації, його можна прийняти як загальні рекомендації для журналістів.

Також у нагоді можуть стати підручники загалом про права людей. «Права людини та мас-медіа в Україні: збірник конспектів лекцій» у двох частинах за редакцією І. Виртосу та К. Шендеровського охоплює чи не всі можливі види дискримінації проти нацменшин, ЛГБТ-спільноти, ув'язнених, дітей та інших з рекомендаціями до поліпшення викладу та загалом чутливості журналістів до меншин. ГО «Центр "Соціальна Дія"» у 2015 році видав «Мова ворожнечі та ЗМІ: міжнародні стандарти та підходи», де автори зробили акцент на висвітленні розмаїття.

Журналістська спільнота також працює над покращенням стандартів. Тому на професійних сайтах широко представлені підручники, статті та практикуми. Сайт Центру прав людини ZMINA пропонує чи не найбільший вибір джерел. Портали IMI та MediaLab також надають доступ до інформації щодо висвітлення тем вразливих груп.

Незважаючи на таку розмаїту пропозицію для професійного навчання, журналісти все ще продовжують робити помилки у своїх матеріалах. Ми виокремили такі можливі причини:

1. Необізнаність.

Тема меншин відносно недавно почала потрапляти у масові ЗМІ, тому у журналістів банально немає досвіду її висвітлення.

2. Рейтинг матеріалів.

Скандальні матеріали зазвичай збирають більшу аудиторію. У матеріалах про меншини тригерами стають стереотипи та негатив, які формують негативне ставлення суспільства.

3. Стереотипізація.

Журналісти нерідко спрощують ситуацію, не пропрацьовуючи стереотипи щодо певних груп. Так вони зменшують можливість позитивних змін.

4. Недостатність інформації.

Небажання детальніше розробити матеріал або залучити фахівців призводить до відсутності якісного інформативного поля навколо певних груп.

5. Об'єктивізація.

Проблема, яка все ще стосується більше жінок, применшуючи їх роботу та досягнення. Окрім іншого, закріплює стереотипи та патріархальні стандарти.

Підручники та посібники можуть допомогти подолати виклики щодо висвітлення вразливих груп та стати органічним доповненням журналістської освіти як у закладах

вищої освіти, так і вже у робочому процесі. Поєднавши їх з якісно розробленими редакційними політиками, медіа виведуть свою роботу на рівень європейських стандартів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зіненко О. Просвітництво з тематики прав людини й недискримінації та медіаосвіта // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Соціальні комунікації». Вип. 17. URL: <https://periodicals.karazin.ua/sc/article/view/16539> (дата звернення: 03.04.2020).

2. Рекомендація НМР №10. Як запобігати мові ненависті проти захищених груп та стереотипізації в медіа. URL: <https://cedem.org.ua/library/rekomendatsiya-10-yak-zapobigaty-movi-nenavysti-proty-zahyshhenyh-grup-ta-stereotypizatsiyi-v-media/> (дата звернення: 04.04.2020).